

Тема

Життєпис

Олеся Гончара.

Мрія і дійсність

у новелі

«Модри Камень»

Урок 31 -32

Народився 3 квітня 1918 року в селі **Ломівка** неподалік Катеринослава в родині **Терентія Сидоровича та Тетяни Гаврилівни Біличенків**. Після смерті матері (хлопцеві було 3 роки) його забрали на виховання дід і бабуся Пріся в село **Суха Полтавської області**.

**Хата-музей Олеся Гончара
в селі Суха**

**Батьки з сестрою
Олександрою**

Навчання

Олександр
Біличенко при вступі
до школи 1927
записаний Олесем
Гончаром (дівоче
прізвище матері,
Олесь, бо в класі вже
був інший Сашко).
Хлопцю було виписано
в сільраді нове
свідоцтво про
народження, згідно з
яким він начебто
народився в Сухій.

• 1933 - закінчив
Бреусівську семирічну
школу в сусідньому
селі.

Олесь у 14 років

O. Гончар в колективі редакції газети «Розгорнутим фронтом»

У голодні 30-і бабуся ледве виходила опухлого від голоду онука. **14-літній** підліток влаштувався кореспондентом районної газети, яка згодом направила його до **Українського книжково-газетного технікуму** (**Харківського технікуму журналістики**), де в той час викладав **Ю. Шевельов**, який пізніше згадував його як свого найздібнішого учня (1933-37 роки); працював у районній газеті на Полтавщині, обласній – у Харкові, вчителював у с. Мануйлівці.

1936 - громадянська війна в Іспанії, молодий Гончар гаряче мріяв потрапити в саму гущу тих подій. Цьому бажанню не судилося збутися, але через 5 років він таки «кинув синій портфель» і разом з іншими студентами Харківського університету пішов добровольцем на фронт.

Навчання

- Вересень 1938 - вступив на філологічний факультет Харківського університету. Через багато років письменник згадував: «*Коли я переступив поріг університету, у всьому місті, гадаю, не було людини, щасливішої за мене, здійснилася заповітна мрія: з радісним завмиранням серця ступив я в цей сонячний храм науки...*» На першому курсі написав оповідання «Черешні цвітуть», яке опублікували в журналі «Радянська література», а 1941 за оповідання «Орля» отримав свою першу премію.

Війна

Червень 1941 - іде добровольцем на фронт у складі студентського батальйону. Про долю студбату написав у романі «Людина і зброя», за який був нагороджений державною премією ім. Т. Шевченка. На війні був старшиною мінометної батареї, двічі поранений. На фронті писав вірші, які публікувалися в дивізійній газеті. Вони народжувалися в перервах між боями, їх назве згодом «конспектами почуттів», «поетичними чернетками для майбутніх творів».

Улітку 1942 року на Білгородщині опинився у фашистському полоні, звідки за рік вдалося втекти (1943), продовжував воювати в Червоній армії. Війну закінчив старшим сержантом на посаді старшини мінометної батареї.

Війна

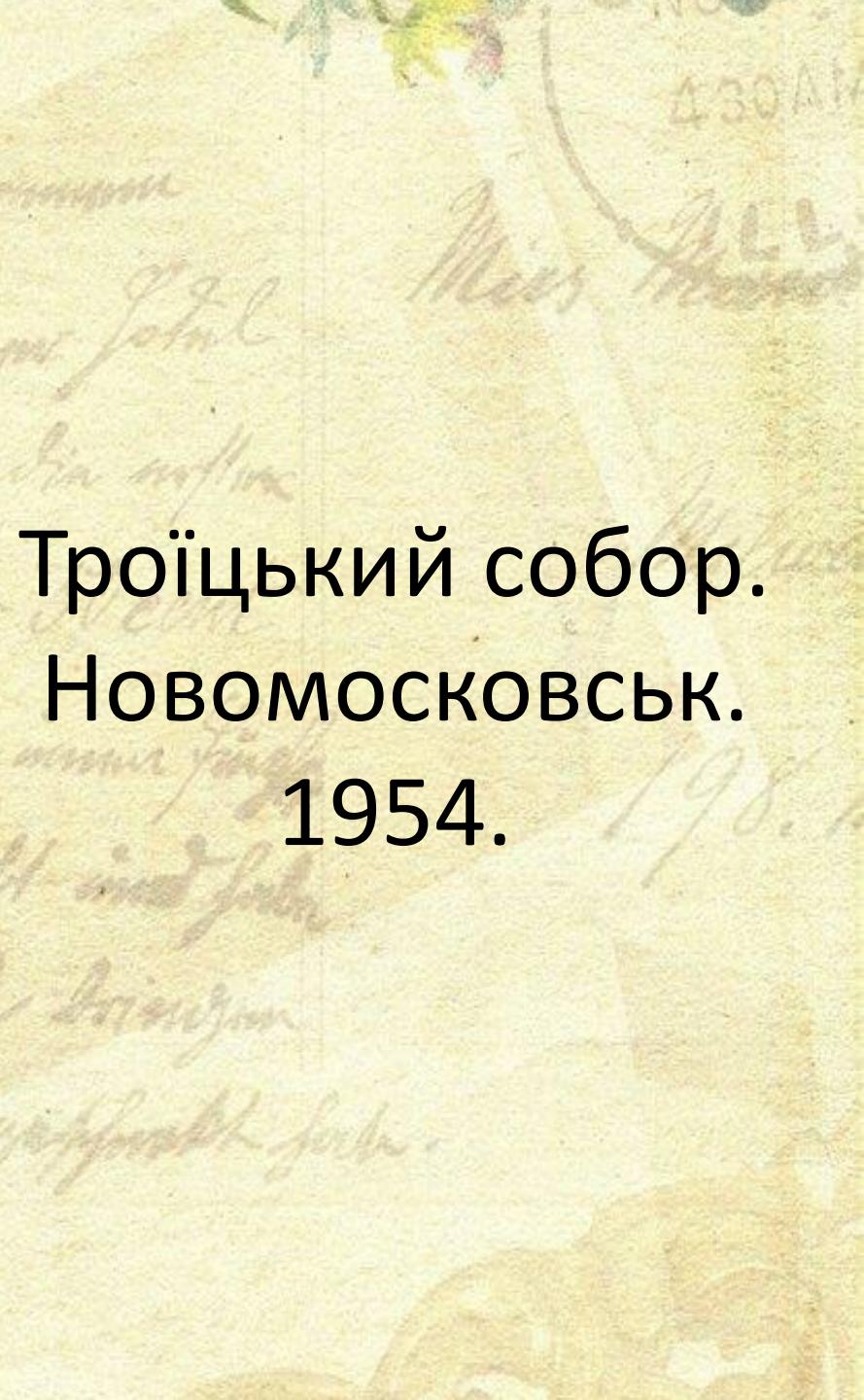
Нагороджений орденами "Слави" і
"Червоної Зірки", трьома медалями "За
відвагу", медаллю "За оборону Києва".

Грудень 1945 -
демобілізувався з армії,
оселився у старшої
сестри в
Дніпропетровську, почав
літературну роботу.
Відновив навчання на
філологічному
факультеті
Дніпропетровського
університету, закінчив
його 1946 року.

Дружина - Валентина Данилівна (Мала) Гончар

Троїцький собор.
Новомосковськ.
1954.

Дружина - Валентина Данилівна (Мала) Гончар

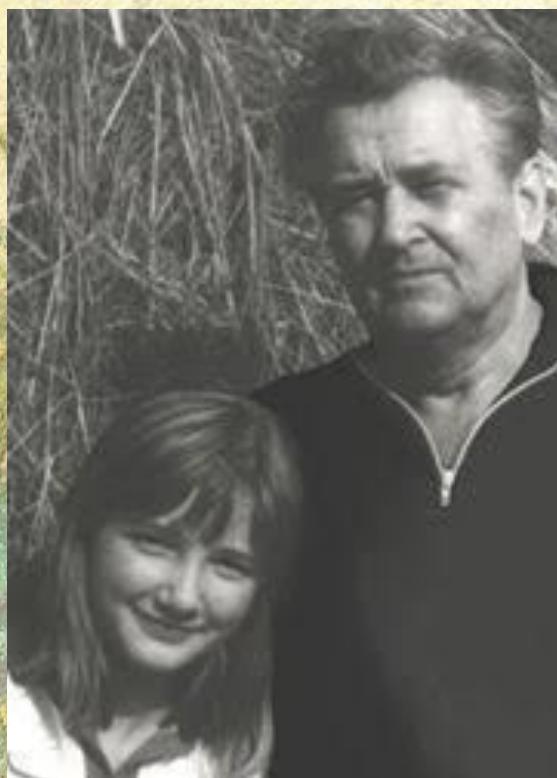

...я паралізований. Я хотів би одного: щоб література відчепилася від мене, не переслідувала мене, як манія. Інакше вона мене стратить. Може б, уже стратила, коли б не худеньке дівоче плече, на яке я оперся.

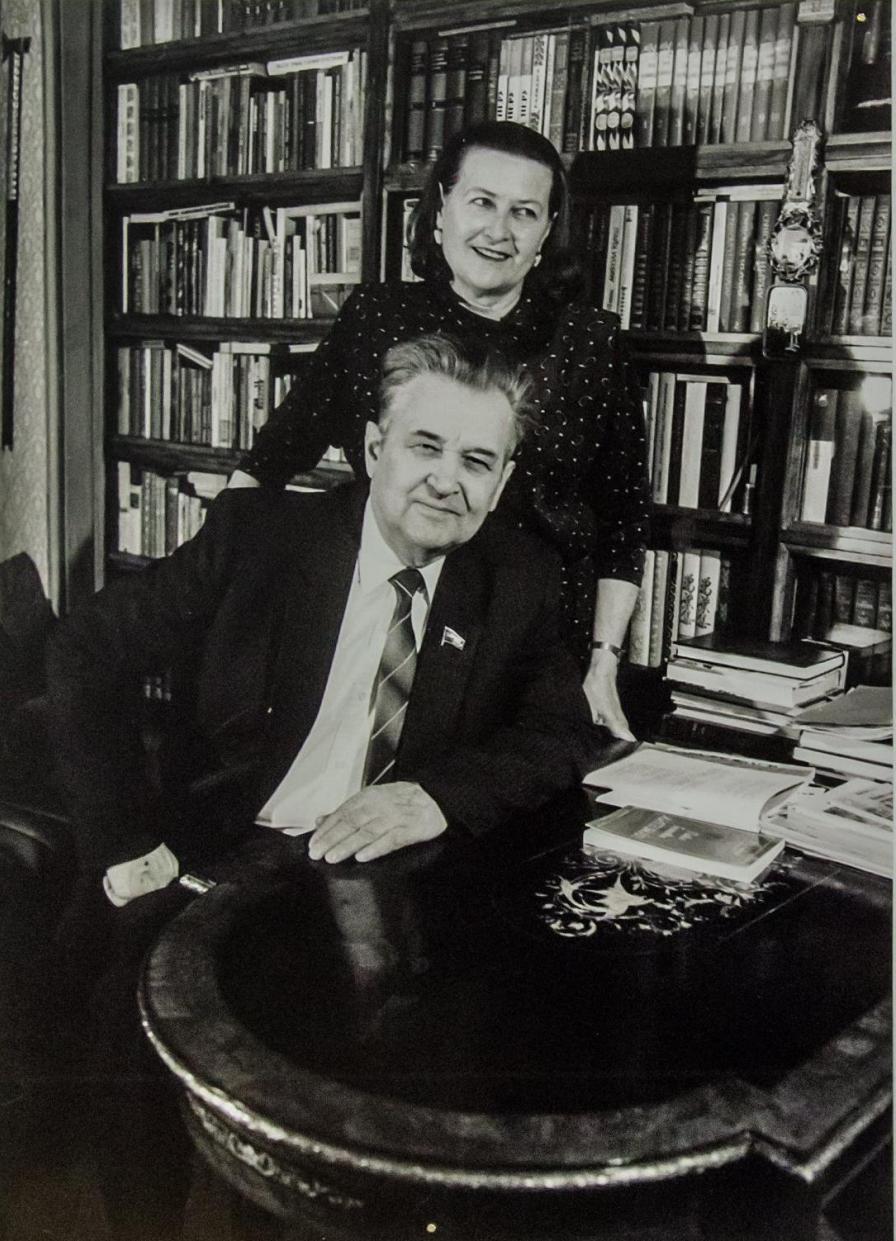
Родина

Із сином Юрієм. Одеса, 1970

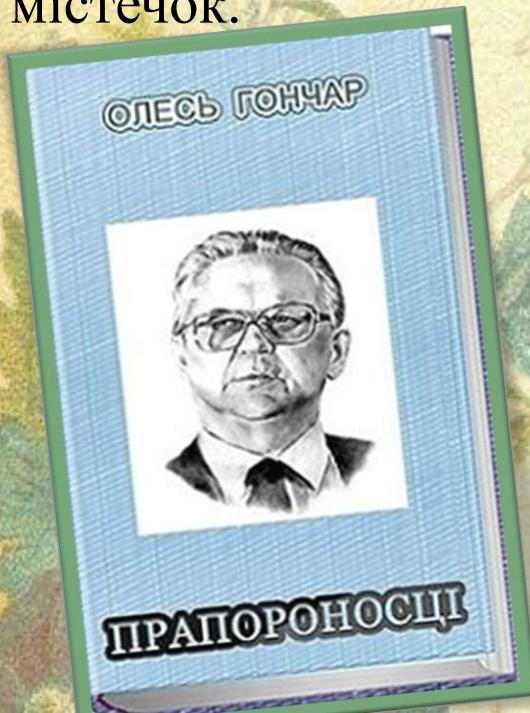
З онукою Лесею

У «ролітівському» кабінеті
з дружиною. 1968.

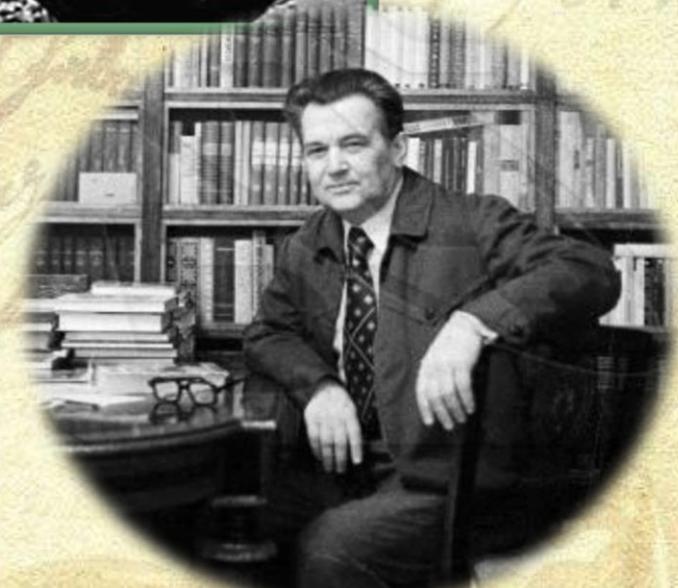
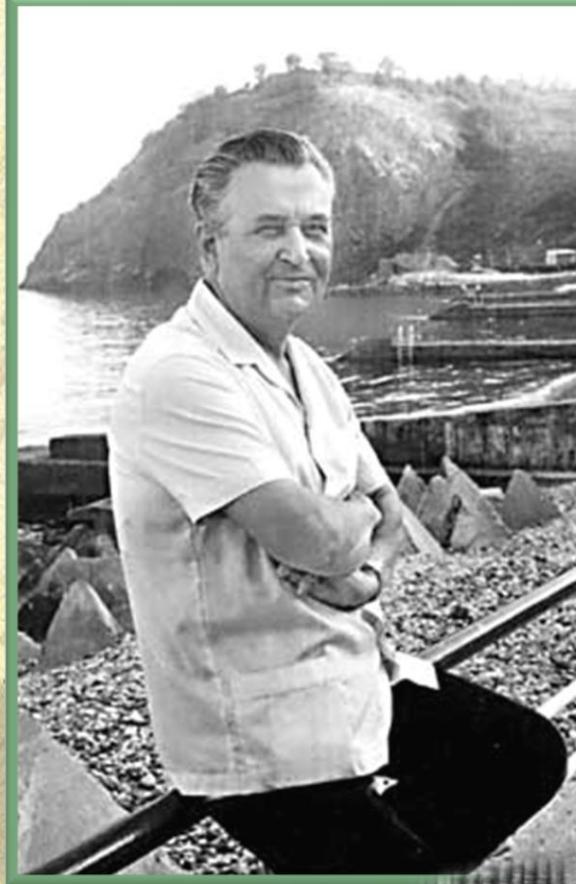
“Прапороносці”

Три повоєнних роки - три частини роману («Альпи», 1946; «Голубий Дунай», 1947; «Злата Прага», 1948) Події твору охоплюють шлях, який пройшли офіцери й солдати – українці в 1944-1945 роках через Румунію, Угорщину, Словаччину та Чехію. Із роману випливає, що Європа близька для українців-вояків. Вони знаходять спільну мову і з румунськими солдатами, які недавно були ворогами, а тепер стали союзниками, і з цивільним людом у Будапешті, і навіть з пристарілим угорським графом у його маєтку, і, ясна річ, зі словацькими селянами та мешканцями чеських містечок.

ТЕМАТИКА ТВОРЧОСТІ

- ❖ мирне життя людей, моральні аспекти їх взаємовідносин («Микита Братусь», 1950; «Щоб світився вогник», 1955).
- ❖ події громадянської війни на Півдні України (історико-революційна дилогія «Таврія» (1952) і «Перекоп» (1957)
- ❖ публіцистична діяльність, здійснює закордонні поїздки, підсумками яких стають книги нарисів «Зустрічі з друзями» (1950), «Китай зблизька» (1951).

Громадська діяльність

- **1959-1971** - голова правління Спілки письменників України.
- **1959-1986** - секретар Спілки письменників СРСР, голова комітету з присудження Державної премії УРСР ім. Т.Г Шевченка.

- **1973** - підписав колективного листа групи радянських письменників до редакції газети «Правда» щодо Солженіцина та Сахарова.
- **1973** — голова Українського республіканського комітету захисту миру, член Всесвітньої Ради Миру, академік Академії наук України.

Із прем'єром Індії
Індірою Ганді

Із Матір'ю Терезою

Кампанія проти роману «Собор»

Опублікований 1968 тричі – у журналі «Вітчизна»

та у видавництвах «Дніпро» і «Радянський письменник». Назва походить від майже зруйнованого дерев'яного, збудованого без єдиного цвяха, козацького собору, що стояв у центрі Новомосковська, недалеко від того місця, де жили батьки та сестра письменника. У 1990-х роках був відбудований.

Перші рецензії були схвальні, але невдовзі критика піддала його тенденційному остракізму, і твір було вилучено з літературного процесу.

Нишівна кампанія проти роману – каталізатор дисидентського руху в регіоні. Представники інтелігенції в серпні 1968 року написали лист-протест до ЦК КПУ в Києві, що став відомий як **«Лист творчої молоді м. Дніпропетровська»**. Автори— поет Іван Сокульський та журналіст Михайло Скорик— описали ситуацію, що склалася на Дніпропетровщині у зв'язку з боротьбою проти **«ідейно розгнузданого, антирадянського, націоналістичного роману «Собор»**. Після оприлюднення «Листа» за кордоном, його авторами зацікавилося КДБ УРСР. Відбувся судовий процес, учасники якого були засуджені до різних термінів ув'язнення.

В кабіні електрофону з машиністом під час збору матеріалів до роману «Собор». Дніпродзержинськ, 1967 р.

20 років заборони

Кампанія проти роману «Собор»

- Олесь Гончар у своїх «Щоденниках» 12 березня 1992 року писав:

«Відповідаю другові на листа. Пишу про полеміку з людьми, які були в таборах. Серед них поширене уявлення, що тільки вони боролися з тоталітаризмом, захищали українську духовність; а ті, хто був по цей бік табірних дротів, лише, мовляв, догоджали режимові та мовчки чухали чуби. Я ж стояв і стою на тому, що вся Україна в міру можливого захищала себе як націю і що Рух Опору, подібно як свого часу у Франції чи Польщі, і в нас був усенаціональний. Не кажучи вже про суцільно нескорену Галичину, відомо, що й Східна Україна, все наше Подніпров'я, нещадно зрусифіковане, задушене, затероризоване, раз у раз заявляло про себе протестами і воїстину мужніми вчинками. У цьому я пересвідчився ще під час «соборної історії», коли тисячі не знайомих мені людей, ризикуючи собою, стали на захист книги й підтримали автора своїми безстрашними листами. Писали робітники заводів, озивалася звідусіль трудова Україна... А Василь Симоненко, Алла Горська, Григорій Тютюнник, композитор Івасюк, Маргарита Малиновська, краєзнавець із Запоріжжя Микола Киценко та ще безліч інших? Хіба всі вони не були учасниками всеукраїнського Опору, хоча й судилося їм бути по цей бік концтабірних дротів!..

Нобелівські епізоди

- **16 лютого 1968** - написав у щоденнику, що серед письменників поширили чутку, ніби Папа Римський висунув роман «Собор» на Нобелівську премію. Це стало початком радянської критики цього твору.
- **1989** - представники української діаспори номінували «Собор» на Нобелівську премію 1990 року. Ідею підтримали професор Остап Тарнавський, голова Об'єднання українських письменників в еміграції «Слово», професор Ярослав Падох, президент Наукового товариства ім. Шевченка, професор університету Нью-Джерсі Іван Фізер, професор університету Ла Саль у Філадельфії Леонід Рудницький, товариство «Просвіта», професура Київського університету ім. Т. Шевченка й інші.
- **Лютий 1991** - Український ПЕН-клуб підтвердив запит із Стокгольма, від Нобелівського комітету з літератури, що розпочав попередній відбір кандидатур, про висунення «Собору» на премію 1992 року.
- **2 лютого 1994** - письменник занотував у щоденнику: *«Інститут літератури подає автора «Собору» на Нобелівську. [...] Ставлюсь до цього спокійно. Скоріш за все, й цього разу все кінчиться безрезультатно»*. Так і сталося. Продовжитися нобелівським перегонам Олеся Гончара вже не судилося. Улітку 1995-го він пішов із життя, а, згідно зі статутом, Нобелівські премії присуджують тільки живим.

Цікаво, що...

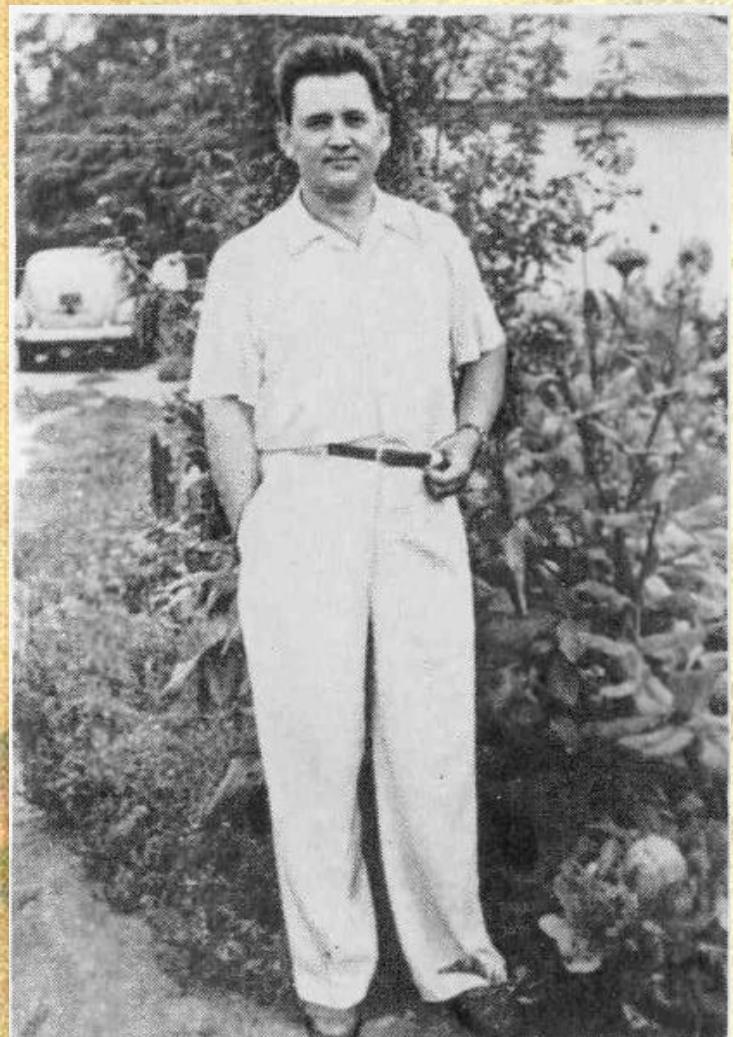

На 50-річний ювілей Олесь Гончар отримував не слова привітання, а погром його славетного «Собору». Хоч саме багатостраждальний «Собор», як не дивно, пришвидшив одержання селянами паспортів.

Книгу швидко розкупили та прочитали мільйони читачів, високо оцінили цей твір і прагнення його позитивних героїв захистити і зберегти як побудований ще в добу козаччини собор на Придніпров'ї, так і «собори людських душ». Євген Сверстюк в есеї «Собор у риштованні», що поширювався в Самвидаві, зауважив: *«Основним сенсом роману Олеся Гончара є пошук опори духовності, пошук живих джерел людяності, розгадування народних традицій і святынь, за які тримається народ у розхитаному світі стандартизації, в прагненні зберегти своє ество, своє обличчя».*

Олесеві Гончару навіть загрожував арешт, але партійне керівництво врешті-решт відмовилося від цього, щоб не робити письменника-фронтовика символом інакодумства.

Цікаво, що...

Зазвичай твори **писав зранку** – приблизно з 10 до 14 години. Замикав на ключ двері кабінету, відключав телефон, а коли хто письменника в цей час шукав, то домочадці відповідали, що його немає вдома. Якщо з тих чи інших причин не випадало попрацювати за письмовим столом, О. Гончар журився: «Ляслув день». Перешкод траплялося чимало — з'їзди, засідання, депутатські обов'язки, спілчанські справи... Тож, повернувшись додому, письменник щоразу намагався надолужити згаяне. І називав це **«каторгою на творчих галерах»** (щоденниковий запис від 23.11.1980).

Письменник був не з тих, хто пише романи щорік, після написаних за три роки **«Прародоносців»**, він створив за майже **30 років 8 романів**. Постійно удосконалював свої тексти, правив навіть надрукований твір. Відтак, друге видання, третє – всюди є відмінності, порівняно з початковим журналльним варіантом.

Олесь Гончар та Павло Тичина

Цікаво, що...

- **Відмовився писати неправду.** Компартійна система планувала за допомогою його творчості розправитися зі своїми ідеологічними противни-ками. Запропонували написати роман про УПА, обіцяли надати всі необхідні документи, аби лиш написав «так, як треба». Олесь Гончар відмовився: «*Правду ви мені все одно не дасте написати, а неправду — не хочу!*» «... Радянський режим... намагався зробити з Гончара слугу Системи, та не зумів. Не зміг. Не вийшло і не могло вийти. Бо Олесь Гончар — і як людина, і як громадянин, і як майстер — є втіленням українського вибору».

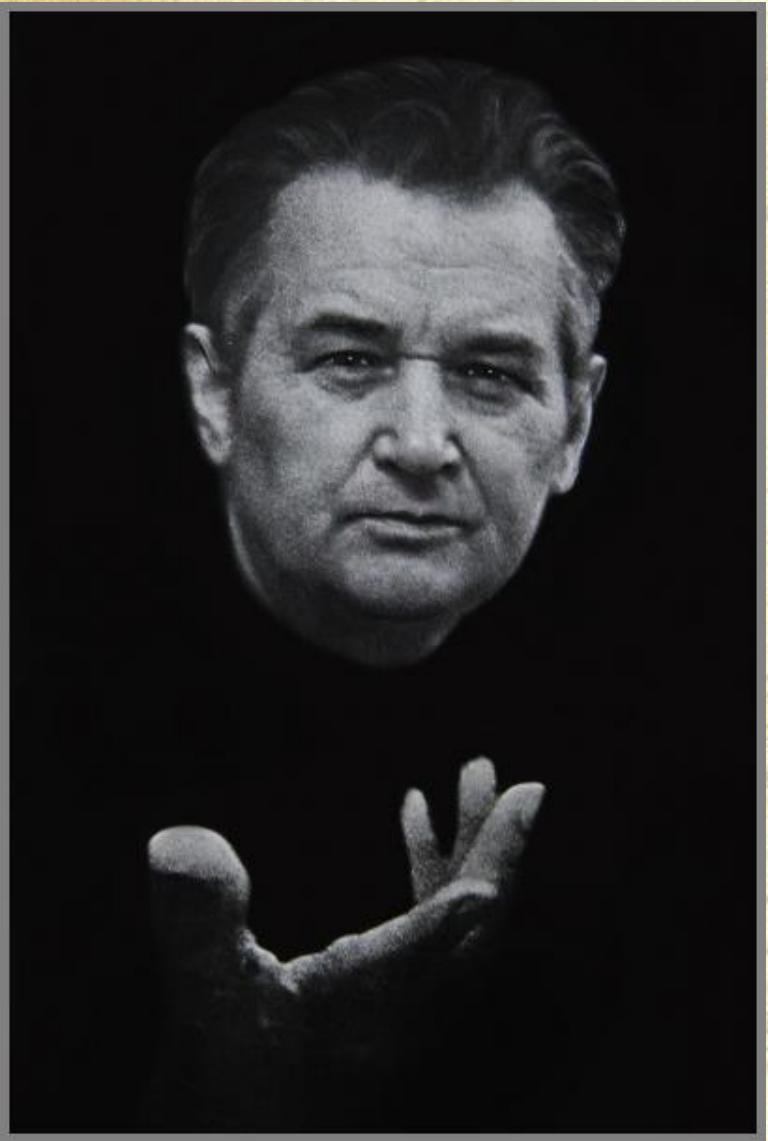
Цікаво, що...

- **Захист шістдесятників** - Івана Дзюби, Ліни Костенко, Івана Чендея, Григора Тютюнника та інших літераторів, що виступали проти тоталітарної системи. Поет Борис Олійник писав: «*Гончар захищав нас, як міг. І не заглядав у рота ні кому — ні Брежнєву, ні Щербицькому. Говорив, що думав.*»

Після хвилі арештів української інтелігенції Гончар зазначив у щоденнику: «*Яка дика епоха! З якою сатанинською силою нищилася Україна! За трагізмом долі ми народ унікальний. Найбільші гenii нацii — Шевченко, Гоголь, Сковорода — усе життя були безпритульними. Шевченків «Заповіт» написано в Переяславі в домі Козачковського, Гоголь помер у чужому домі, так само бездомним пішов із життя й Сковорода... Але сталінщина своїми жахіттями, державним садизмом перевершила все. Геноцид винищив найдіяльніші, найдібніші сили народу. За які ж гріхи нам випала така доля?*»

Цікаво, що...

Жив під постійним наглядом спецслужб і не раз чекав арешту. Перший удар цензури - після публікації новели «**Модри Камінь**». У сюжеті йдеться про почуття, яке спалахнуло між радянським солдатом-візволителем і громадянкою Словаччини, дівчиною Терезою. Можливість появи такого почуття цензура категорично заперечувала.

Рoman «**Подорож до Мадонни**» вийшов під іншою назвою – «Твоя зоря». Йому заперечили: «у нас одна дорога – до комунізму, а не до якоїсь там Мадонни». Довідавшись про це, Гончар згадав сумну історію із «Собором» і мусив змінити назву.

Оточення двох радянських лідерів – **Хрущова**, потім **Брежнєва** – натякало, щоб він написав про цих господарів Кремля художній твір. Або принаймні вивів їх на кількох сторінках одного з романів. Письменник встояв перед важкими спокусами поповнити численні лави владних підлабузників і згаданих осіб у його творах годі шукати.

Олеся Гончар біля свого дачного будинку в Кончі-Озерній. 1989 р.

Фото Валентини Гончар.

Цікаво, що...

Літературний заповіт.

Головним літературним «брендом» Олеся Гончара вважалися «Прапороносці». Однак у щоденнику в січні 1982 залишився такий запис письменника: «Січовик заповідав класти в могилу – під голову – сідло козацьке... А що я заповів би? Мені покласти під голову три книги: «Тронку», «Собор» і «Зорю».

Цікаво, що...

Підтримав перший Майдан

- Жовтень 1990 - українські студенти на Майдані Незалежності у Києві оголосили голодування, яке згодом отримало назву «Революція на граніті». Серед молоді була онука – Леся. Олесь Гончар прийшов до Верховної Ради і висловив їм свою підтримку: «Учора я відвідав табір, де голодують студенти. У цих змучених, виснажених, але до краю стійких, здатних на самопожертву юнаках я впізнав нашу молодість. Я почув від них: «Ми виховувалися на ваших творах. Ми, власне, є студбатом іншого, нового часу. Нас привело сюди вболівання за долю свого народу – ось наші вимоги...» Вимоги голодуючих студентів я вважаю цілком справедливими».

Цікаво, що...

- Вражений цинічним глумом і насмішками народних депутатів щодо голодуючих студентів. Щоб висловити свою солідарність із протестувальниками написав заяву про **вихід із комуністичної партії**, куди вступав на фронті, а тому дуже цим дорожив. А того дня сказав: «*Тоді я хотів умерти за партію, а тепер не хочу!*» Це був шок для нього, але й для суспільства також. Цей крок письменника став прикладом для багатьох українців, які слідом теж виходили із компартії, чимало з них робили це також прилюдно.
- 1991 - письменників опитували: «Який літературний твір був найвидатнішим у минулому році?». Один із них відповів, що найсильнішим твором літератури вважає заяву О. Гончара про виход із партії.

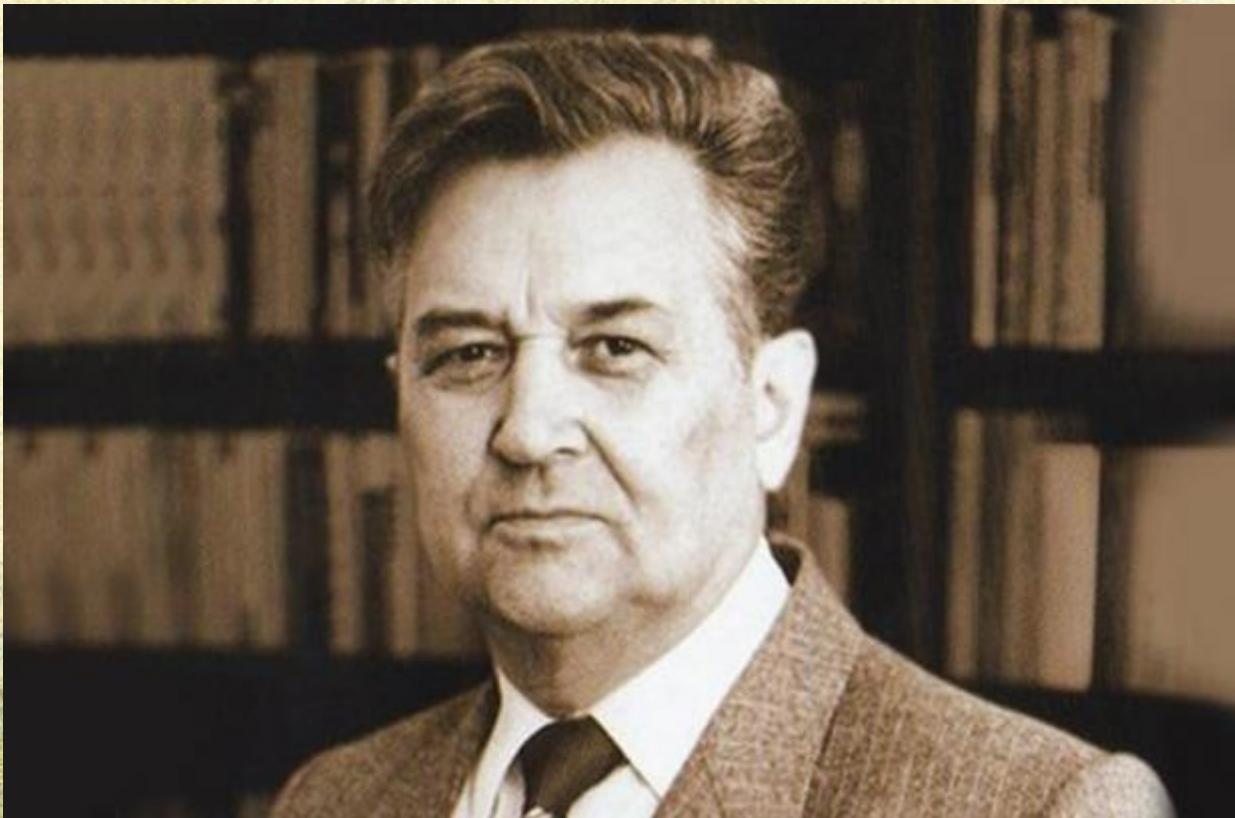

Цікаво, що...

- Перше відображення трагедії Голодомору в радянській художній прозі – не повість «Марія» Уласа Самчука, як донині вважали, а **«Стокозове поле»** 23-річного Гончара!

Цікаво, що...

- На сесії Верховної Ради України після історичного референдуму **1 грудня 1991** року Олесь Гончар **проголосив результати волевиявлення українців жити у незалежній Україні.**
- 1993 - Міжнародний біографічний центр у Кембріджі (Англія) визнав О.Гончара «**Всесвітнім інтелектуалом 1992-1993 років**».

Помер у **14 липня 1995** року в Києві. Похований на Байковому кладовищі.

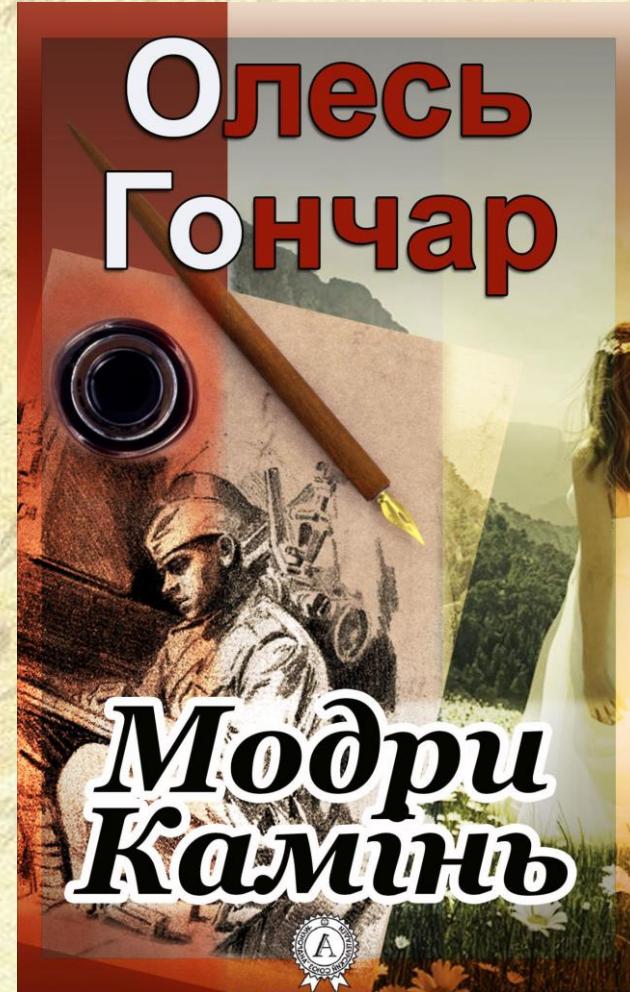
Вшанування пам'яті

- 2005 - присвоєно звання Героя України (посмертно).
- 2000 - відкрито Державний літературно-меморіальний музей-садибу Олеся Гончара у селі Сухе на Полтавщині.
- Іменем Олеся Гончара названо Дніпропетровський національний університет.
- Міжнародна недержавна україно-німецька літературна премія імені Олеся Гончара на найкращий твір молодого автора.
- Державна літературна премія імені Олеся Гончара.
- Літературна премія імені Олеся Гончара Всеукраїнського щомісячника «Бористен».

Олесь Гончар

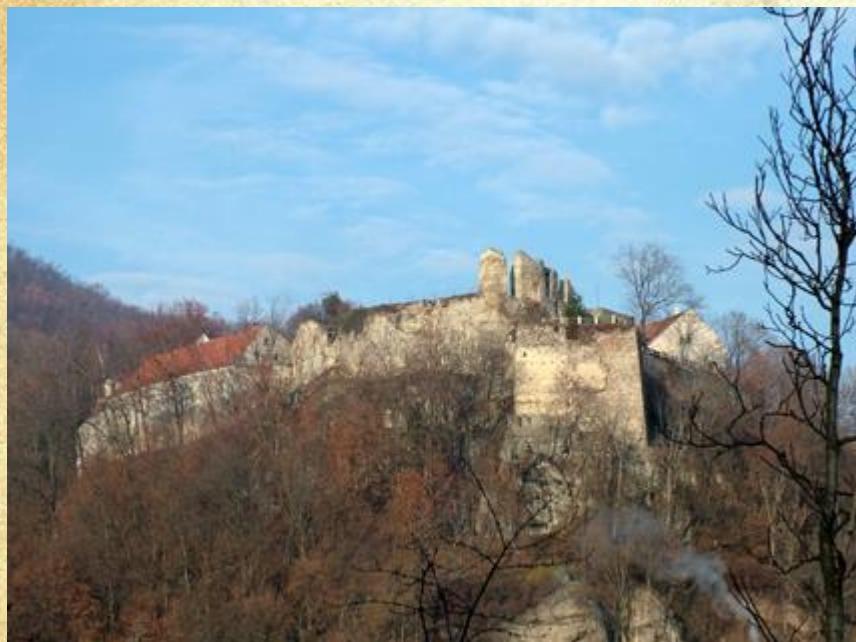
«Модри Камень»

Modri Kameň (словац. *Modrý Kameň*) — місто, громада округу Вельки Кртіш, Банськобистрицький край, центральна Словаччина, регіон Новоград.

Населення 1597 осіб (станом на 31 грудня 2017 року).

Модри Камень вперше згадується в 1290 році.

Літературні відомості

430

Іван Купала

1988

Новела “Модри Камень” є найцікавішою з творів весної тематики. У журналі “Україна” вона була надрукована ще до появи “Прапороносців”. Хоча несправедлива критика болісно вразила письменника, та все ж таки він у новелі показав свій справжній талант.

Літературні відомості

Рік написання: 1946.

Жанр: психологічна новела.

Літературний рід: епос.

Тема: спогади руського (тут у значенні українського) вояка-партизана про зустріч з дівчиною Терезою у словацьких горах; несподіване кохання з першого погляду

Ідея: показ цінності простих людських почуттів (доброти, симпатії, довіри, закоханості) у надзвичайно складні весні часи; утвердження сили любові та життя

Події у творі відбуваються наприкінці Другої світової війни

Проблематика:

- * *війна як руйнівник життя;*
- * *подвиг солдатів-партизанів;*
- * *прості людські почуття у воєнний час;*
- * *закоханість як ознака життя в людських серіях;*
- * *любов до рідного дому, рідної землі;*
- * *кохання як вічне почуття.*

Літературний напрям: неоромантизм
Особливістю неоромантизму у творі є
контраст.

Герої «Модри камінь»:

- * *оповідач - воїн-визволитель;*
- * *його товарищ Ілля;*
- * *дівчина Тереза — образ перемоги життя над смертю;*
- * *мати Терези — образ уособлює гуманізм у боротьбі з фашизмом;*
- * *словацькі вояки (у спогадах матері).*

«Модри камінь» сюжет та композиція:

Експозиція: оповідач зі сковку спостерігає за дівчиною.

Зав'язка: прихід партизанів (оповідача і його друга Іллі) у дім Терези і її матері. Розвиток дії: перебування партизанів в словацькому домі, їх відхід.

Кульмінація: розповідь матері про те, як забрали Терезу.

Розв'язка: спогади-мрії оповідача про кохану.

Новела складається з п'яти розділів. Найменшим за розміром є перший, найбільшим – другий.

Новела написана у формі звертання оповідача до Терези.

Твір є глибоко меланхолічним, передає сум оповідача, його тугу за нерозkvітлим коханням. У новелі можна віднайти елементи потоку свідомості.

Український солдат

« – Свої, – кажу і не чую власного голосу. Третю добу замість води ми їли сніг. – Свої, – хриплю я щосили».

«Я стидався дивитися на твої білі стрункі ноги, але, одвівши погляд, все одно бачив то весь час».

«Тільки тепер я помітив, який подертий на мені був халат».

«Мої руки були мокрі, червоні, незgrabні, в брудних бинтах. Бинти нам правили й за рукавиці, котрі ми розгубили, митарствууючи в проклятих скелях».

«З обережності ми за три доби ні разу не розвели вогню...».

«Але головне завдання було виконане, і цієї ночі ми вирішили перебратися до своїх».

«Ти пильно дивилася в вічі, і я виразно чув, як ти входиш до моого серця».

«Померкло, стерлося все, навіть те, що звуть незабутнім першим коханням. Чому ж ця випадкова зустріч, єдиний погляд, єдина ява у великій драмі війни, чому вона не меркне і, відчуваю, ніколи не померкне?».

Тереза

«... Біля столу злякана мати, а ти біля високого ліжка застила в подиві, закриваючи груди розпущеними косами».

«Ти стояла на стільці боса, закриваючи вікна».

«Була ти в білій сукні, і на рукаві чорніла пов'язка».

«Пальці твої були вправні й повні ніжного тепла. Зовсім не боліло, як ти відривала закриваний бинт».

«Спіть, я стану на варті...».

*«Ти йдеш попереду, закутана шаллю, легко перестрибуючи з брили на брилу.
Розповідаєш, як краще добрatisя до млинів, і, скинувши рукавичку, подаєш руку на прощання».*

«Тонка рука, вся зіткана з чутливих живчиків, дрібно трептить і гріє всього мене».

«А вона йде перед ними (поліцаями) і не плаче, тільки раз по раз оглядається».

«Вона мовчки витирає кривавицю з обличчя та все-таки оглядається».

Домашнє завдання

- Скласти хронологічну таблицю життя та творчості Олеся Гончара.
- Читати «Модри Камень»

В зошитах пишемо: дату, номер уроку, тему і одразу хронологічну таблицю

Фото присилати на електронну пошту:

irinanikolaevna1977@ukr.net